

ION SAVA ÎN LUMINA ACTUALITĂȚII

Cei ce au avut prilejul să cunoască direct realizările regizorale pe care, cu o fecundă inventivitate și cu fervoarea neistovită a unui creator autentic, Ion Sava le-a dăruit teatrului românesc păstrează încă neumbrită de trecerea anilor amintirea (atît de fragilă îndeobște și atît de nestatornică, atunci cînd e vorba de imponderabilul unor impresii de o seară) bine reliefată a unor spectacole ca *Orașul nostru*, piesa lui Thornton Wilder, *Ingerul a vestit pe Maria*, misterul dramatic al lui Claudel, *Șase personaje în căutarea unui autor*, *Macbeth*, *Cavalcada spre stele*, sau *Frumoasa adormită* (Rosso di San Secondo), spectacole ce revin, la cea mai simplă solicitare, din adîncul vremii, limpede conturate, fiecare cu ambianța și cu farmecul său specific. Mereu nou, mereu original, cu efervescența unui spirit deosebit de vivace, Ion Sava a reușit să mențină, cu toată multiplicitatea modalităților folosite, o trăsura de unire între creațiile sale, datorită unei personalități puternice care, dacă din pricina complexității ei nu poate fi chiar atît de ușor definită, avea darul de a se impune imediat prin vitalitatea și prestigiul pe care actul dramatic le dobîndea sub egida sa.

Cu zelul și abnegația unui adevărat pionier, Ion Sava s-a luptat cu inerțiile sclerозate și s-a străduit să spargă carapacele unor tradiții prost înțelese, scutu-

rînd praful și măturînd mucegaiul sub care zăceau troienite scenele teatrelor, pentru a lăsa să pătrundă în penumbra și îmbîcseala unui convenționalism desuet aerul proaspăt și lumina vie a prefacerilor ce se petrecuseră în viața artistică după primul război mondial, într-o vreme cînd repertoriile erau încă înțesate cu piesele lui Sardou, Bataille și Bernstein, iar literatura dramatică modernă era reprezentată de André Birabeau, Jacques Deval și Somerset Maugham.

Ce a însemnat Ion Sava pentru mișcarea teatrală de la noi și în ce măsură poate fi considerat un precursor al manifestărilor artistice din zilele noastre, în care asistăm la o neconținută emulație regizorală și la atîtea inovații și îndrăzneii — unele mai mult, altele mai puțin motivate — sînt lucruri pe care generațiile mai noi de spectatori n-au de unde să le cunoască și care trebuiau neapărat împărțite. Iată de ce ampla și substanțiala monografie pe care Petru Comarnescu i-a dedicat-o, deși apărută abia după douăzeci de ani de la dispariția lui Ion Sava, este cît se poate de binevenită, împlinind un gol de mult resimțit.

Un specific îndeletnicirilor sale de cronicar teatral și de critic plastic, prin calitatea oficială de inspector al teatrelor — pe care a avut-o mulți ani de zile și care i-a dat posibilitatea să urmărească îndeaproape activitatea diferitelor scene

din țară și să cunoască mai bine urzilele din culise —, precum și prin legăturile sale de prietenie cu Ion Sava, autorul monografiei de față era îndreptățit să fie apologetul artistului și exegetul operei sale. Dovadă: vasta și serioasa documentație pe care se sprijină întreaga lucrare. O documentație care nu este nici seacă, nici fastidiosă didactică, ci, dimpotrivă, animă și nuanțează ceea ce ar putea să pară arid într-o încercare atât de laborioasă și de incertă pe cât poate să fie tentativa de a reda inefabilul unui spectacol sau, bunăoară, fascinația exercitată de jocul unui mare actor.

Fenomenul teatral este prea subtil și prea evanescent pentru a putea fi înregistrat altminteri decât în datele lui brute, schematice, pe clișeu fotografic sau pe o peliculă cinematografică. Văzînd filmul „Dama cu camelii”, turnat de Sarah Bernhardt în urmă cu cincizeci de ani, film în care o Marguerite Gauthier grasă, înzorzonată și ridicolă, se sfîrșește — răpusă mai degrabă de bătrînețe decât de ftizie — în brațele unui filfizon mustăcios și înalt cît o prăjină, și citind paginile închinat de Proust jocului vestitei actrițe, simțim înclinați să credem că Proust este cel ce a reținut adevărata ei imagine. Fotografiiile înscenărilor făcute de Stanislavski ar fi rămas doar niște documente vetuste dacă regizorul n-ar fi fost dotat cu oarecare talent literar, spre a evoca prin amănunte pitorești coloritul și vibrația lor particulară, pe care cuvintele izbutesc să le sugereze mai pregnant.

Comentariile lui Petru Comarnescu asupra spectacolelor realizate de Ion Sava, începînd cu piesele de debut puse în scenă la Teatrul Național din Iași, sînt însuflețite de un interes atât de sincer încît au spontaneitatea unor cronici scrise imediat după premieră și care mai păstrează ceva din freacă și temperatura sălii din seara cînd a avut loc cea dintîi confruntare a piesei cu publicul. Concepția regizorală, intențiile ei și tiparele în care acestea au fost turnate, compoziția scenografică, interpretarea actoricească, eruită, efectele de lumină, ba chiar și valoarea și semnificațiile textului dramatic sînt analizate minuțios, cu nevoia de precizie a istoriografului și cu volubilitatea antrenantă a conferențiarului.

Venirea tînărului regizor în rîndurile cadrelor artistice ale bătrînului teatru ieșean a prilejuit o remaniere aproape revoluționară a unor sisteme ruginite și a unor rutine lipsite de orizont și a avut de întîmpinat, cum era și firesc,

anumite rezistențe și ostilități pe care, cu toată energia lui combativă, Ion Sava nu le-a putut birui întotdeauna. În condițiile în care a fost nevoit să lucreze, inițiativele lui necesitau eforturi considerabile, ca orice operă de avangardă, și dacă nu el va fi fost cel ce a descoperit expresivitatea contrapunctică a decorului (socotit pînă atunci ca un simplu auxiliar menit să umple spațiul scenic și să sugereze șablonardul locului acțiunii), el este cel ce s-a străduit s-o impună și să-i dea amploarea cuvenită, ridicînd la un rang cu adevărat estetic scenografia. Picturalitatea decorurilor sale, pe care unii i-au reproșat-o, avea rostul de a înscrie în spațiu ideile textului și de a concretiza cît mai sugestiv atmosfera lui; tratarea lor însă modernă, într-un spirit de sinteză, limitîndu-se uneori la simple jocuri de lumină, era completată prin desfășurările ansamblului actoricesc și prin plasticitatea grupărilor.

Ion Sava este primul nostru regizor care a căutat să promoveze ideea spectacolului complex, polifonic, desfășurat pe toate coordonatele lui, înainte-mergătorul ce a intuit spectacologia modernă și a inițiat, cu mijloacele pe care le avea la îndemînă și în marginile ce i se îngăduiau, concepția ce trebuia să ducă la împlinirea mult agitatului deziderat al reteatrălizării teatrului, pornind de la tradiția spectacolului elisabetan și a comediei dell'arte. Este un fapt pe care autorul monografiei îl subliniază adeseori și de care leagă majoritatea experiențelor regizorului, considerat ca pion al unor concepții avansate.

Pentru Ion Sava factorul decisiv în realizarea scenică era actorul, elementul a cărui forță trebuia să înfăptuiască dificilul racord al ficțiunii cu viața. De aceea el a preconizat o „repunere în drepturi” a actorului, căruia îi conferea prioritate în spectacol, pretinzîndu-i în schimb „însușiri psihice și fizice excepționale” și „anumite condițiuni reprezentative”. Regizorul nu credea în supremația tiranică a textului, socotind că există o deosebire incontestabilă între piesa scrisă și transpunerea ei scenică, fără a-și permite totuși, sub pretextul acestei deosebiri, arbitrarile fantezii ale iluzionistului care aruncă o batistă în jobenul magic, pentru ca o clipă mai tîrziu să scoată în locul ei un iepuraș. Viziunea sa regizorală era o radiografie a textului, o proiecție în spațiu a semnificațiilor lui manifeste ori virtuale, relevînd uneori intenții abia întrezărite sau

pauper formulate de autor.

Dindu-și seama totodată de rolul dinamic pe care trebuia să-l joace imaginea într-un spectacol în urma revoluției produse de arta filmului, Ion Sava — anticipând ca de obicei — a afirmat că autorul dramatic al zilei de mâine va fi un „autor tehnic... care, pentru a-și realiza teatral ideea, (va) face apel la tot ce, de-a lungul veacurilor, a îmbogățit teatrul. Alături de actor, lumina; alături de text, interpretarea euritmică“, adică ceva foarte apropiat de formula teatrului total de azi.

Cercetînd activitatea multilaterală a lui Ion Sava — regizorală, plastică, publicistică, literară, ba chiar și cea didactică —, Petru Comarnescu a căutat în permanență să evidențieze caracterul ei novator și raporturile pe care le are cu vremea noastră. Contestat de unii, combătut în genere de mediocrități, nu se poate spune totuși că Ion Sava a rămas un neînțeles și că eforturile sale au fost cunoscute și apreciate doar de un cerc restrîns de oameni de gust. Spectacolele realizate de el, așa cum arată autorul monografiei, au înregistrat îndeobște succese de public, iar regizorul, ca și pictorul, de altfel, a fost sprijinit cu toată căldura de reprezentanți de seamă ai

culturii noastre și privit ca un șef de școală de tineretul ce își făcea ucenicia artistică.

Carierea lui, totuși, a avut o diagramă capricioasă și, descriînd vicisitudinile ei, Petru Comarnescu reconstituie sugestiv trecute împrejurări și creionează în subsidar portretele unor valoroși oameni de teatru, care au avut ca și el o optică nouă în arta mizanscenei: Aurel Ion Maican, George Mihail Zamfirescu, Victor Ion Popa și Camil Petrescu (și cu acest prilej se cuvine menționat felul cu totul obiectiv și elegant în care Petru Comarnescu prezintă divergențele ce au existat la un moment dat între autorul *Sufletelor tari* — pe atunci director al Teatrului Național — și regizorul Ion Sava, păstrînd o atitudine perfect echitabilă față de amîndoi, în numele înaltei prețuiri și al stimei pe care o avea și pentru unul și pentru celălalt).

Cum anul acesta se împlinesc două decenii de la moartea lui Ion Sava, apariția monografiei dedicate acestui considerabil artist constituie cu siguranță, prin adîncia ei înțelegere, unul din cele mai frumoase și mai însuflețite omagii.

Ovidiu Constantinescu

CULISE

COLOCVII APOCRIFE

discuție pe note

„Citim cu surprindere în săptămînalul «Filomela» — pe care multă vreme ne-am obișnuit să-l considerăm cel puțin serios — un articol semnat C. Ixulescu (?)! despre soarta dramaturgiei originale contemporane. Mersi de explicație! cum ar spune nenea Iancu. Ce reiese din articol? Că noi n-am prea avea adică dramaturgi, iar dacă-i avem, nu-s prea contemporani. Despre poetul Vasile Lingură, care a făcut să vibreze anul trecut scena din orașul nostru, prin aplauzele prelungite ale sălii și unanimitatea criticii, nici o vorbă! Se vede că în condicile ixuleștilor nu au loc decît amicii de cafenea și promenadă pe bulevardele Capitalei. Dar înseamnă oare aceasta etică?“ (U. Popon.)

„Așosul confrate sighișorean ne-a bucurat inima cu o notă scurtă dar stîncioasă, care lovînd într-o indolență centrală a făcut să scînteieze adevărul despre o problemă ținută multă vreme sub obroc. Prea ne jucăm cu vorbele: dramaturgie, destin, contem-